

STUDII ȘI CERCETĂRI
DE
ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE

TOMUL 72 – 2021

1–4

SUMAR

STUDII

RENATA-GABRIELA TATOMIR, Un fragment de sarcofaș egiptean din colecția Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”	5
GABRIELA FILIP, Geme romane în context medieval și modern	57
GHEORGHE ALEXANDRU NICULESCU, Genetics and archaeology: how interdisciplinary practices lead to the racialization of ancestry.....	75
LETIȚIA COSNEAN NISTOR, Castelul Bethlen din Criș (jud. Mureș) în arhiva Direcției Monumentelor Istorice	109
ANDREI MĂGUREANU, ADINA BORONEANȚ, DESPINA MĂGUREANU, MEDA TODERAȘ, Reidentificarea unui monument bucureștean: capela Palatului Știrbey de pe Calea Victoriei	137

NOTE ȘI DISCUȚII

DRAGOȘ MĂNDESCU, CRISTIAN EDUARD ȘTEFAN, Un pumnal cu nervură mediană pronunțată de la Hârtiești (jud. Argeș)	165
IULIAN BÎRZESCU, O inscripție în alfabet atic pe un fragment ceramic de la Histria	177
DRAGOȘ HĂLMAGI, <i>Epigraphica tomitana</i> (II).....	183
FLORINA PANAIT-BÎRZESCU, Un relief cu reprezentarea lui Herakles de la Histria	201

CRONICA VIETII ȘTIINȚIFICE

CONSTANTIN C. PETOLESCU, Cronica epigrafică a României (XL, 2020)	209
---	-----

IN MEMORIAM

Gheorghe Baltag (<i>Radu Harhoiu</i>).....	257
Alexandru Avram (<i>Mircea Victor Angelescu</i>).....	261

SCIVA, tomul 72, nr. 1–4, București, 2021, p. 1–280

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Ion Mareș, Siret – „Dealul Ruina”. Așezarea fortificată din epoca timpurie a fierului. Cu un studiu despre cultura Gáva-Holíhrady în Podișul Sucevei de Attila László, Editura Karl A. Romstorfer, Suceava, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, Brăila, 2019, 461 p. (Carol Kacsó)	267
Ioan Stanciu, Malvinka Urák, Adrian Ursuțiu, O nouă așezare medievală timpurie din partea sud-vestică a României – Giarmata – „Baraj”, jud. Timiș. Alături de o examinare a locuirii medievale timpurii din Banatul românesc (secolele VII–IX/X), Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum 18, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021 (Erwin Gáll, Florin Mărginean)	272
ABREVIERI	277

ÉTUDES ET RECHERCHES
D'HISTOIRE ANCIENNE
ET D'ARCHÉOLOGIE

TOME 72 – 2021

1–4

SOMMAIRE

ÉTUDES

RENATA-GABRIELA TATOMIR, An Egyptian fragment of sarcophagus in the collection of the “Vasile Pârvan” Institute of Archaeology	5
GABRIELA FILIP, Roman gemstones in medieval and modern context	57
GHEORGHE ALEXANDRU NICULESCU, Genetics and archaeology: how interdisciplinary practices lead to the racialization of ancestry.....	75
LETIȚIA COSNEAN NISTOR, The Bethlen noble residence from Criș (Mureș county) in the Historical Monuments Direction Archive	109
ANDREI MĂGUREANU, ADINA BORONEANȚ, DESPINA MĂGUREANU, MEDA TODERAȘ, The reidentification of a monument in Bucharest: the Chapel of the Știrbey Palace on Calea Victoriei	137

NOTES ET DISCUSSIONS

DRAGOȘ MĂNDESCU, CRISTIAN EDUARD ȘTEFAN, A dagger with prominent midrib from Hârtiești (Argeș county)	165
IULIAN BÎRZESCU, An Attic ceramic inscription from Histria.....	177
DRAGOȘ HĂLMAGI, <i>Epigraphica tomitana</i> (II).....	183
FLORINA PANAIT-BÎRZESCU, A relief depicting Herakles from Histria	201

CHRONIQUE SCIENTIFIQUE

CONSTANTIN C. PETOLESCU, Cronique épigraphique de la Roumanie (XL, 2020).....	209
---	-----

IN MEMORIAM

Gheorghe Baltag (<i>Radu Harhoiu</i>).....	257
Alexandru Avram (<i>Mircea Victor Angelescu</i>).....	261

COMPTE RENDUS ET NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

Ion Mareş, Siret – „Dealul Ruina”. Aşezarea fortificată din epoca timpurie a fierului. Cu un studiu despre cultura Gáva-Holíhrady în Podişul Sucevei de Attila László, Editura Karl A. Romstorfer, Suceava, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, Brăila, 2019, 461 p. (Carol Kacsó).....	267
Ioan Stanciu, Malvinka Urák, Adrian Ursuţiu, O nouă aşezare medievală timpurie din partea sud-vestică a României – Giarmata – „Baraj”, jud. Timiş. Alături de o examinare a locuirii medievale timpurii din Banatul românesc (secolele VII–IX/X), Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum 18, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021 (Erwin Gáll, Florin Mărginean).....	272
ABRÉVIATIONS.....	277

ALEXANDRU AVRAM

(16 septembrie 1956 – 4 august 2021)

Când, la terminarea primului an de facultate, în iulie 1982, am ajuns la Histria, am locuit la parterul singurei clădiri cu etaj din apropierea cetății, în camera numită „de sub scară”, în care se pătrundea pe sub balconul îngust din fața intrării în încăperea de la nivelul superior.

Camera mea aducea suspect de mult cu o celulă – un dreptunghi dotat cu un pat de metal, recuperat de la un spital, cu ușa și fereastra de lemn, putrezit în bună parte, așezate lângă același perete. Deasupra se afla camera de la etaj, mare, cu trei paturi și, mai ales, cu un balcon, care oferea o generoasă vedere spre cetatea romană târzie. Această cameră era ocupată de doi prieteni, cu o vechime pe șantier mai mare cu 4–5 ani decât a mea și care profitau la maximum de existența balconului, care, odată cu aducerea acolo a celui de-al treilea scaun, cu cadru metalic și cu șezut și spătar realizate din sfoară înnodată pe alocuri, devenea neîncăpător.

Cei doi prieteni, cu câțiva ani mai mari decât mine, erau Octavian Bounegru și Alexandru Avram. Lor li se adăugau, în ani diferiți, personaje diferite (Emilian Alexandrescu, Marian Ciucă, Vlad Nistor și alți reprezentanți ai acestei generații – pe atunci tineri istorici/arheologi/specialiști ai limbilor clasice. Personalități diferite, dar unite de o pasiune devoratoare de timp și energii pentru tot ceea ce numeam arheologie. Această noțiune am diviza-o, probabil, astăzi, pe baza unor criterii savante,

în epigrafie, antropologie, istorie, ceramologie, arhitectură... Discuții interminabile le devorau celor amintiți nopțile călduroase și atât de înstelate, cum numai la Histria puteau fi. Sticlelor de bere li se pierdea numărul și inevitabilul lor „sfârșit” (reprezentau una dintre mărfurile care se găseau atunci numai „pe sub mână”) era deplâns de toți participanții.

Alexandru era cel care, din balcon, avea vederea asigurată asupra „teritoriului” și, atunci când, la mica și sordida cârciumă de lângă gardul cetății, numită pretențios în jargonul local „bar”, apărea camionul marca „Steagul Roșu”, care aducea în zile de sărbătoare sticlele de bere mult dorite, ne anunța cu vocea lui puternică: „A venit camionul!”. Era total inutil să mai precizeze despre ce camion era vorba – ne șteam din camere și porneam în pas vioi spre locul de unde începea să răsunet sunetul specific al sticlelor lovite între ele în navele de sârmă. În schimbul participării la descărcarea „mărfii”, primeam câte o bere, pe care o beam în ghețaria din spatele cârciumii, unde se și depozitau navele metalice cu sticlele conținând răcoroasa licoare a verii. Sursa de aprovizionare putea fi ușor ghicită după tipul de bere adus – „Tulceanca” sau „Litoral”. Cu astfel de prilejuri, își făceau apariția și diverși localnici din Istria, atrași de raritatea momentelor de aprovizionare. Dintre ei, se detașa domnu’ Sandu, tehnicianul veterinar din sat. Având în vedere că se considera tizul lui Alexandru, era întotdeauna foarte reverențios cu el, chiar și după ce bea mai multe beri, care se adăugau consumației sale anterioare. Câteodată, când era extrem de bine dispus, domnu’ Sandu dispărea puțin, pentru a se întoarce cu câte o oaie sau câte un berbecuț, pe care-i supunea „tratamentului de urgență”, care consta, de obicei, în aplicarea câte unui proțap, pentru însănătoșire. De câteva ori, domnu’ Sandu a ajuns atât de „euforic”, încât numai calul său alb, înhamat la șareta sa de veterinar, îl mai ducea acasă, deoarece știa singurul drumul până la domiciliul din sat al stăpânului. Cu ocazia uneia dintre aceste întâlniri, petrecerea s-a încheiat cu un dans, care implica puternice și dese bătăi cu piciorul în dușumeaua camerei și care se numea „Hațegana pe sub mână”. Dansul s-a terminat în momentul în care dușumeaua de lemn a camerei de la etaj a cedat și întreaga tencuială a tavanului camerei mele s-a prăbușit într-un nor de praf. Numai aptitudinile de zidar ale lui Crișan Mușețeanu, aflat și el în campanie arheologică, care a reparat tavanul a doua zi, ne-au salvat de repercusiuni din partea „conducerii șantierului”.

Niciodată, însă, nopțile pierdute în interminabile discuții pe balcon sau în chefuri, prelungite câteodată până în zorii zilei următoare, nu l-au putut împiedica pe Alexandru de a fi, cu precizia sa germană bine cunoscută și recunoscută, prezent pe sectorul său, în locul unde se desfășura cercetarea arheologică.

Îmi aduc aminte cu admirație de capacitatea sa de efort susținut, pe care ne-a dovedit-o de nenumărate ori, atunci când, cu bicicletele, se făceau lungile și obositoarele periegeze, ale căror rezultate s-au concretizat în seria de studii și articole privind *chora* histriană. Entuziasmul său, dovedit în micile, dar obositoarele săpături de la Sinoe, Cogealac, Istria – *Bent* sau chiar de la Casimcea, era de nestăvil. Nu cred că poate exista o dovadă mai convingătoare în acest sens decât organizarea, din postura de profesor de istorie la Liceul German din București, a unei tabere, în care elevii săi locuiau în corturi la Histria – *Pod* și participau efectiv la săpăturile conduse de Konrad Zimmermann și de el însuși. Nimic nu poate fi atât de emoționant ca

revelația unei doctorițe, în cabinetul căreia mă aflam pentru un tratament, care, aflând că sunt arheolog, mi-a povestit că era ea însăși una dintre participantele la aceste tabere, evocându-l, plină de respect, pe „dom’ profesor de istorie”, Alexandru Avram.

Nenumărate amintiri se adună de-a lungul a patruzeci de ani de participare pe același șantier a unor oameni care, timp de una-două luni pe an, își petrec acolo zilele, trecând prin aceleași întâmplări și înconjurați de aceleași persoane, de care ajung, vrând-nevrând, să fie legați sufletește. Pe cât de numeroase sunt aceste amintiri, pe atât de greu sunt de redat sau de selectat, pentru a încerca, uneori zadarnic, să evoci măcar o fațetă a unei personalități.

Am încercat să descriu câteva momente care îl arată pe Alexandru altfel decât l-au cunoscut cei mai mulți – savantul riguros, de o corectitudine dezarmantă, posesor al unei memorii cu adevărat enciclopedice, care l-a ajutat în a stăpâni, aproape de perfecțiune, limbile clasice.

Contrastul cel mai mare cu personajul șugubăț și „bon viveur” descris mai sus este, pentru mine, acel Alexandru care, în iulie 2021, a susținut, înainte de plecarea pe șantier la Histria, o comunicare care trata prezența perșilor și implicațiile acestora asupra evenimentelor care au influențat istoria țărmului de nord al Pontului, pornind de la textul unui fragment de inscripție persană, gravată cu cuneiforme, descoperit la Phanagoria. Puternica impresie pe care mi-a făcut-o atunci personajul enciclopedic care ne vorbea, în atât de afectată de trecerea timpului sală de conferințe a Institutului, despre diversele interpretări posibile ale unor cuneiforme, traduse în persană și apoi în greacă, se află la capătul diametral opus al scării de reprezentare a persoanei invocate. Acela a fost pentru mine momentul în care m-am simțit mândru că sunt contemporan cu o asemenea rară capacitate intelectuală.

Din păcate, pe cât de numeroase au fost meritele cunoașterii sale, pe atât de puține și invers proporționale au fost recunoașterile. Oricât de bine meritate ar fi fost și oricât de îndreptățit să le primească s-a dovedit a fi Alexandru, cu atât mai nedreptățit a fost din acest punct de vedere. Va mai trece, din păcate, extrem de mult timp până când cercetarea românească va fi capabilă să mai producă un asemenea reprezentant. Va mai trece mult timp până când un cercetător clasicist român va fi atât de larg recunoscut, ca o adevărată valoare de rang european sau poate chiar mai mult.

În ultimii doisprezece ani am fost responsabilul științific al șantierului, iar Alexandru a fost coordonatorul programului de cercetare al Institutului de Arheologie, care avea ca subiect cetățile greco-romane din Dobrogea. Dragostea sa pentru Histria a fost încă o dată dovedită în tot ceea ce a făcut și și-a dorit pentru ea din această postură.

Iată de ce, probabil, a vrut ca ultimele zile să și le petreacă acolo. Numai cine nu l-a cunoscut cu adevărat nu i-ar putea înțelege această ultimă pornire spre aceeași și dintotdeauna Histria.

Alexandru a plecat nedrept de timpuriu din această lume, dintre noi... Ar mai fi avut atât de multe să ne învețe și să ne spună...

Mircea Victor Angelescu *

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; e-mail: mircea.angelescu@gmail.com.

Histria. Lecție de epigrafie în zona fostului muzeu Lambrino.

Histria, cu arheologul Konrad Zimmermann.

Histria, cu arhitectul Dinu Theodorescu.

ABREVIERI

ÄAT	Ägypten und Altes Testament: Studien zu Geschichte, Kultur und Religion Ägyptens und des Alten Testaments
ActaMN	Acta Musei Napocensis, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca
AD	Αρχαιολογικόν Δελτίον, Athens
AÉ	L'Année épigraphique, Paris, 1888–
AEM	Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich-Ungarn, Vienna, 1877–1897
AIAC	Anuarul Institutului de Studii Clasice, Cluj
AJHG	American Journal of Human Genetics
AJPA	American Journal of Physical Anthropology
AmAnthr	American Anthropologist
AMMR	Anuarul Muzeului Marinei Române, Constanța
AnB	Analele Banatului, Timișoara
AnȘUIași	Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Antiquity	Antiquity, University of York
Apulum	Apulum. Acta Musei Apulensis, Alba Iulia
ArchBulg	Archaeologia Bulgarica, Sofia
ArchRoz	Archaeologické Rozhledy, Praga
Argesis	Argesis. Muzeul județean Argeș, Pitești
Arhivele Olteniei	Arhivele Olteniei, Craiova
AUA–SH	Annales Universitatis Apulensis. Series Historica, Alba Iulia
Banatica	Banatica. Muzeul Banatului Montan, Reșița
BCMI	Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București
BÉ	Bulletin épigraphique in REG, Paris, 1888 –
BIAB	Bulletin de l'Institut archéologique bulgare, Sofia
BiblThrac	Bibliotheca Thracologica, București
BMI	Buletinul Monumentelor Istorice, București
I.British Mus.	<i>The Collection of Ancient Greek Inscriptions in the British Museum</i> , Oxford, 1874–1916
Byzantina	Byzantina. Annual review of the Centre for Byzantine Research, Aristotle University of Thessaloniki, Thessaloniki
I.Byzantion	A. Lajtar, <i>Die Inschriften von Byzantion. I. Die Inschriften</i> (IGSK 58), Bonn, 2000
CAH	Communicationes Archaeologicae Hungariae, Budapesta
CCA	Cronica Cercetărilor Arheologice din România
CCET	Zlatozara Gočeva, Manfred Oppermann, Nubar Hampartumian and Aleksandrina Cermanović-Kuzmanović. <i>Corpus cultus equitis Thracii</i> . 5 vols. « Études préliminaires aux religions orientales dans l'Empire romain », 74,1-5. Leiden 1979-1984. Vol. I, Zlatozara Gočeva und Manfred Oppermann, eds., <i>Monumenta orae Ponti Euxini Bulgariae</i> (1979); II,1-2, Zlatozara Gočeva und Manfred Oppermann, <i>Monumenta inter Danubium et Haemum reperta. 1. Durostorum et vicinia, regio oppidi Tolbuhin, Marcianopolis et vicinia, regio oppidi Sumen</i> (1981) and ... 2. <i>Regio oppidi Targoviste, Abrittus et vicinia, Sexaginta Prista et vicinia, Nicopolis ad Istrum et vicinia. Novae</i> (1984): IV. Nubar Hampartumian. <i>Moesia Inferior</i>

- (*Romanian section*) and *Dacia* (1979); V, Aleksandrina Cermanović-Kuzmanović, *Monumenta intra fines Iugoslaviae reperta* (1982)
- CepR Constantin C. Petolescu, *Cronica epigrafică a României*, SCIVA, București
- Chiron Chiron. Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts, München
- CIG *Corpus Inscriptionum Graecarum*, Berlin
- CIGD Ligia Ruscu, *Corpus Inscriptionum Graecarum Dacicarum*, Debrecen, 2003
- CIL *Corpus Inscriptionum Latinarum*, Berlin, 1863–
- CIMRM J.M. Vermaseren, *Corpus Inscriptionum et Monumentorum Religionis Mithriacae*, 2 vol. 1956–1960
- CIRB V.V. Struve, *Corpus inscriptionum Regni Bosporani*, Moscow, 1965
- CNA Cronica Numismatică și Arheologică, București
- Corinth VIII.3 J.H. Kent, *Corinth, VIII.3. The Inscriptions 1926–1950*, Princeton, 1966
- Crisia Crisia. Muzeul Țării Crișurilor, Oradea
- CSA Current Swedish Archaeology, Swedish Archaeological Society, Stockholm
- Dacia Dacia – Dacia. Recherches et Découvertes Archéologiques en Roumanie, București; Dacia N.S. (nouvelle série), Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne, Académie Roumaine, Institut d'archéologie « V. Pârvan », București
- Das Altertum Das Altertum, Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Berlin
- DNP H. Cancik, H. Schneider (ed.), *Der neue Pauly. Enzyklopädie der Antike*, Stuttgart, Weimar, 1996–2003
- EAIVR *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României, A–C, D–L, M–Q*, București, 1994, 1996, 2000
- EphemNap Ephemeris Napocensis, Cluj-Napoca
- Epigraphica Epigraphica. Periodico Internazionale di Epigraphia
- Fortunatae Fortunatae. Revista Canaria de Filología, Cultura y Humanidades Clásicas, Universidad de la Laguna, San Cristóbal, Tenerife, Spania
- I.Hierapolis W. Judeich, *Inchriften*, in C. Humann, C. Cichorius, W. Judeich, F. Winter, *Altertümer von Hierapolis*, Berlin, 1898, p. 67–180
- IDR *Inscriptiones Daciae Romanae – Inscriptiile Daciei romane*, colecție coordonată de Dionisie M. Pippidi și Ioan Iosif Russu, București, I. *Introducere istorică și epigrafică – Diplomele militare – Tăblițele cerate* (Ioan Iosif Russu), 1975; II. *Oltenia și Muntenia* (Grigore Florescu și Constantin C. Petolescu), 1977; III/1. *Dacia Superior. Zona de sud-vest* (Ioan Iosif Russu, în colaborare cu Nicolae Gudea, Volker Wollmann și Milena Dușanić), 1977; III/2. *Ulpia Traiana Dacica (Sarmizegetusa)* (Ioan Iosif Russu, în colaborare cu Ioan Piso și Volker Wollmann), 1980; III/3. *Dacia Superior. Zona centrală (teritoriul dintre Ulpia Traiana, Micia, Apulum, Alburnus Maior, Valea Crișului)* (Ioan Iosif Russu, în colaborare cu Octavian Floca și Volker Wollmann), 1984; III/4. *Zona răsăriteană* (Ioan Iosif Russu), 1988; III/5 *Inscriptions d'Apulum* (deux fascicules, Ioan Piso), Paris, 2001 (Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres, XXIV); III/6. *Apulum – Instrumentum domesticum*, București, 1999 (Cloșca L. Băluță)
- IDRE Constantin C. Petolescu, *Inscriptions de la Dacie romaine. Inscriptiones Daciae Romanae. Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie (Ier-IIIe siècles)*, I–II, Bucarest, 1996–2000
- IG *Inscriptiones Graecae*, Berlin, 1873–
- IGB Georgi Mihailov, *Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae* I–V, Sofia, 1956–1997

IGLR	Emilian Popescu, <i>Inscripțiile grecești și latine din secolele IV–XIII descoperite în România</i> , București, 1976
ILD	Constantin C. Petolescu, <i>Inscripții latine din Dacia</i> , I–II, București, 2005–2016
ILS	Hermann Dessau, <i>Inscriptiones Latinae Selectae</i> , Berlin, I (1892), II/1–2 (1906), III/1 (1914), III/2 (1916)
IMS I	M. Mirković, S. Dušanić, <i>Inscriptions de la Mésie Supérieure. I. Singidunum et le nord-ouest de la province</i> , Belgrade, 1976
ISM	<i>Inscriptiones Scythiae Minoris Graecae et Latinae – Inscripțiile din Sythia Minor</i> , București, I. <i>Histria și împrejurimile</i> (Dionisie M. Pippidi), 1983; II. <i>Tomis et territorium – Tomis și teritoriul său</i> (Iorgu Stoian), 1987; III. <i>Callatis et territorium – Callatis et son territoire</i> (Alexandru Avram), 1999; IV. <i>Tropaeum – Durostorum – Axiopolis</i> (Emilian Popescu), 2015; V. <i>Capidava – Troesmis – Noviodunum</i> (Emilia Doruțiu-Boilă), 1980; VI.2. <i>Supplementa 2. Tomis et territorium Tomis et son territoire</i> (Alexandru Avram, Maria Bărbulescu, Livia Buzoianu), 2018
Istros	Istros, Muzeul Brăilei „Carol I”, Brăila
JAHA	Journal of Ancient History and Archaeology, Cluj-Napoca
JAS	Journal of Archaeological Sciences, London – New York
LIMC V	<i>Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae</i> , vol. V. 1–2, Zürich – München, 1990.
LGPN I	P.M. Fraser, E. Matthews (eds.), <i>A Lexikon of Greek Personal Names, I. The Aegean Islands, Cyprus, Cyrenaica</i> , Oxford, 1987
LGPN II	M.J. Osborne, S.G. Byrne (eds.), <i>A Lexikon of Greek Personal Names, II. Attica</i> , Oxford, 1994
LGPN IV	P.M. Fraser, E. Matthews (eds.), <i>A Lexikon of Greek Personal Names, IV. Macedonia, Thrace, Northern Regions of the Black Sea</i> , Oxford, 2005
LGPN V A	T. Corsten (ed.), <i>A Lexikon of Greek Personal Names, V A. Coastal Asia Minor: Pontos to Ionia</i> , Oxford, 2010
LGPN V B	T. Corsten (ed.), <i>A Lexikon of Greek Personal Names, J.-S. Balzat, R. W. V. Catling, E. Chiricat, T. Corsten (eds.), V B. Coastal Asia Minor: Caria to Cilicia</i> , Oxford, 2014
LGPN V C	P.M. Fraser, E. Matthews (eds.), <i>A Lexikon of Greek Personal Names, J.-S. Balzat, R. W. V. Catling, E. Chiricat, T. Corsten (eds.), V C. Inland Asia Minor</i> , Oxford, 2018
Marisia	Marisia, Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș
MCA	Materiale și Cercetări Arheologice, București
I.Mus. Iznik	S. Şahin, <i>Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia)</i> , I–II 1–3 (IGSK 9–10 1–3), Bonn, 1979–1987
O.Krok I	H. Cuvigny, <i>Ostraca de Krokodilô I. La correspondance militaire et sa circulation. Praesidia du désert de Bérénice II, O.Krok. 1–151</i> , Cairo, 2005
O.Krok II	A Bülow-Jacobsen, J.-L. Fournet, B. Redon, <i>Ostraca de Krokodilô II. La correspondance privée et les réseaux personnels de Philoklès, Apollôs et Ischyras. Praesidia du désert de Bérénice V, O.Krok 152–334</i> , Cairo, 2019
OLA	Orientalia Lovaniensia Analecta, Leuven
Oltenia	Oltenia. Studii și Comunicări, Craiova
PAT	Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum, Cluj-Napoca/Paris – Budapesta
I.Perinthos	M.H. Sayar, <i>Perinthos-Herakleia (Marmara Ereğlisi) und Umgebung. Geschichte, Testimonien, griechische und lateinische Inschriften</i> , Vienna, 1998

Peuce	Peuce. Studii și cercetări de istorie și arheologie, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea
PIR ²	E. Groag <i>et alii</i> , <i>Prosopographia Imperii Romani</i> , 2nd ed., Berlin, 1933–.
Pontica	Pontica. Studii și materiale de istorie, arheologie și muzeografie, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța
RE	Pauly-Wissowa, <i>Real-Encyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft</i> , Stuttgart, 1893–
RÉG	Revue des Études Grecques, Paris.
Revista Bistriței	Revista Bistriței, Bistrița
RICIS	L. Bricault, <i>Recueil des inscriptions concernant les cultes Asiaques</i> , Paris, 2005
RIU	<i>Römische Inschriften Ungarns</i> , Budapesta
RGZM	Barbara Pferdehirt, <i>Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums</i> , Mainz, 2004
RMD	Margaret M. Roxan, <i>Roman Military Diplomas</i> , London: I. <i>Roman Military Diplomas 1954–1977</i> , 1978; II. <i>Roman Military Diplomas 1978–1984</i> , 1985 ; III. <i>Roman Military Diplomas 1985–1993</i> , 1994; Margaret M. Roxan, P. Holder, <i>Roman Military Diplomas IV</i> , 2003; P. Holder, <i>Roman Military Diplomas V</i> , 2006
RMI	Revista Monumentelor Istorice, București
RMIA.SM	Revista Monumentelor Istorice și de Artă. Seria Monumente, București
RMM–MIA	Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă, București
SCIM	Studii și Cercetări de Istorie Medie, București
SCIV(A)	Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie, București
SCN	Studii și Cercetări de Numismatică, București
SEG	<i>Supplementum Epigraphicum Graecum</i> , Leiden, 1923–
I.Smyrna	G. Petzl, <i>Die Inschriften von Smyrna</i> , I–II.1–2 (IGSK 23–24.1–2), Bonn, 1982–1990
SprawArch	Sprawozdania Archeologiczne, Wrocław-Varșovia-Cracovia
Starinar	Starinar, Belgrad
StComSatuMare	Studii și Comunicări, Satu Mare
StudiaUBB.Historia	Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”. Studia Historia, Cluj-Napoca
StCl	Studii Clasice, București
TAM	<i>Tituli Asiae Minoris</i> , Vienna, 1901–
Terra Sebus	Terra Sebus. Acta Musei Sabesieinsis, Muzeul Municipal „Ioan Raica”, Sebeș
I.Thrake Aeg.	L.D. Loukopolou <i>et alii</i> , <i>Ἐπιγραφές τῆς Θράκης τοῦ Αἰγαίου μεταξύ τῶν ποταμῶν Νέστου καὶ Ἐβρου (Νομοὶ Ξάνθης, Ροδόπης καὶ Ἐβρου)</i> , Athens, 2005
Tyche	Tyche. Beiträge zur Alten Geschichte, Papyrologie und Epigraphik, Viena
Valachica	Valachica. Chronica Valachica. Studii și materiale de istorie, Muzeul Județean Dâmbovița, Târgoviște
VAMZ	Vjesnik Arheoloskog Muyeja u Zagrebu, Zagreb
VDI	Vestnik Drevnej Istorii, Moscova
YES	Yale Egyptological Seminar
Ziridava	Ziridava. Studia Archaeologica, Muzeul Județean Arad, Arad
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, Bonn